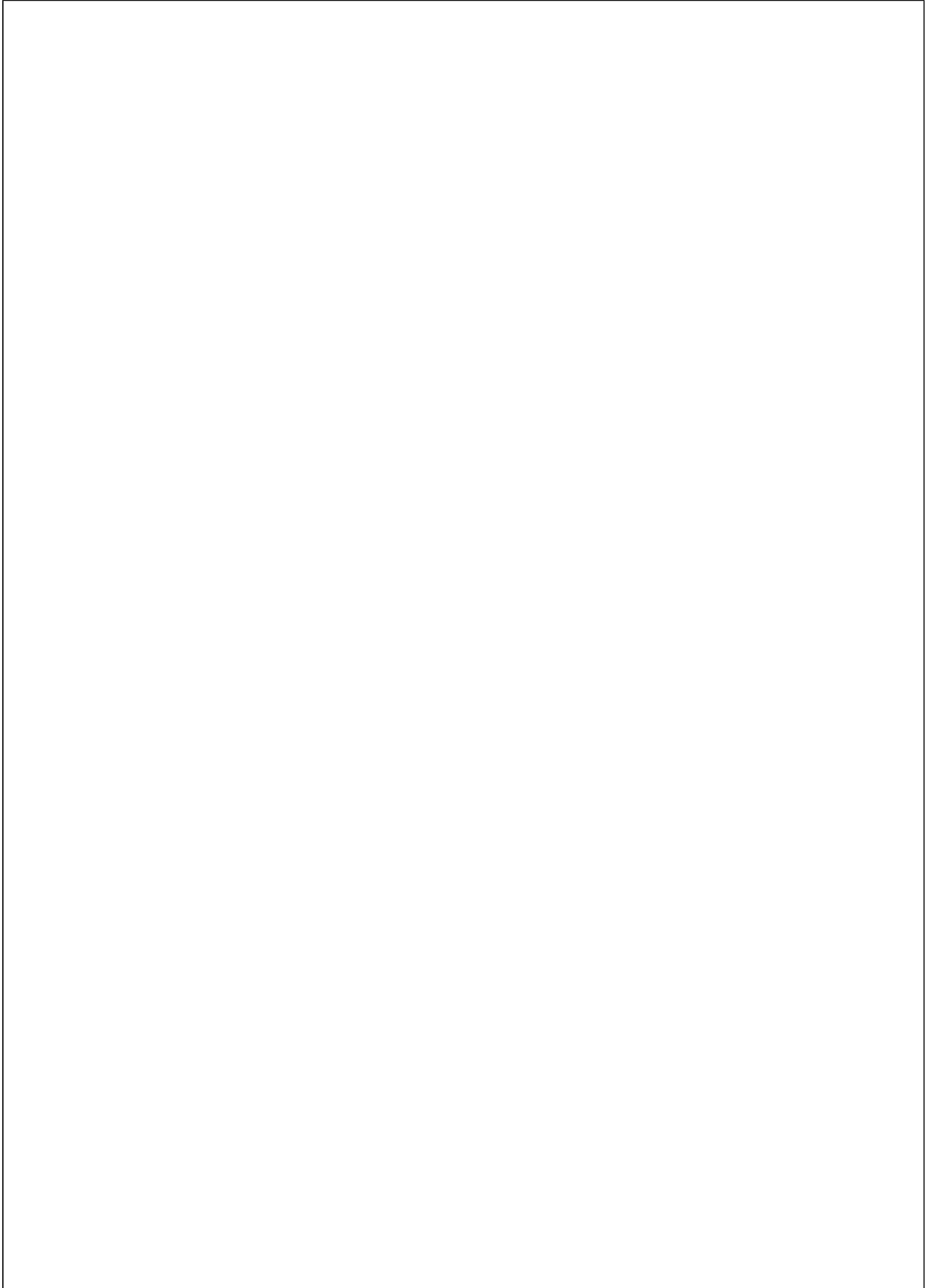

Instytut Pamięci Narodowej

[https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/212759,Krzysztof-Sychowicz-Bialostocczyzna-miedzy-totalitaryzmami.h
tml](https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/212759,Krzysztof-Sychowicz-Bialostocczyzna-miedzy-totalitaryzmami.html)
01.03.2026, 02:37

Krzysztof Sychowicz: Białostoczczyzna między totalitaryzmami

W wyniku zawartego 23 sierpnia 1939 r. pomiędzy Niemcami a Związkiem Sowieckim paktu Ribbentrop-Mołotow przypieczętowany został los niepodległej Polski. W tajnej klauzuli paktu terytorium II Rzeczypospolitej zostało podzielone wzdłuż rzek Pisy, Narwi, Wisły i Sanu. Porozumienie to otworzyło niemieckiej III Rzeszy i Sowietom drogę do agresji na Polskę.

23.08.2026

[Niemcy](#) [Okupacja niemiecka](#) [Okupacja sowiecka](#) [ZSRS](#)

1 września napadli na nas Niemcy, a 17 września Sowietci, traktując zajęcie wschodnich terenów Rzeczypospolitej jako swoisty odwet za poniesioną przez siebie klęskę w czasie wojny 1920 r. Walki toczyły się na obszarze niemal całej II Rzeczypospolitej, także w regionie łomżyńskim i białostockim w rejonach Grajewa, Nowogrodu, Łomży, Wizny, Zambrowa, Wysokiego Mazowieckiego, Grodna i Białegostoku.

Dochodziło do pierwszych zbrodni dokonywanych przez wojska niemieckie. Po przełamaniu linii obrony w rejonie Wizny 10 września w południe żołnierze Wehrmachtu spacyfikowali wieś Rutki. Tego samego dnia w Zakrzewie Nowym (gm. Zambrów) rozstrzelali osiemnaście osób wyciągniętych z domów oraz przypadkowo złapanych tu Polaków, a także dokonali pacyfikacji wsi Wiśniewo. Jednym z ważniejszych, a zarazem jednym z ostatnich wydarzeń w regionie, związanych z walkami prowadzonymi z wojskami niemieckimi była nieudana próba wyrwania się 12 września 1939 r. z okrążenia pod Andrzejewem piechoty dowodzonej przez płk. Stefana Kosseckiego.

Na wschód od Białegostoku symbolem patriotycznej postawy i jednocześnie bezprzykładnego barbarzyństwa atakujących ziemie polskie Sowietów stali się obrońcy Grodna, w tym Tadeusz Jasiński, piętnastoletni uczeń gimnazjum. Schwytyany przez czerwonoarmistów po próbie podpalenia jednego z wdzierających się do miasta czołgów został użyty w charakterze żywej tarczy. Oprócz poległych w walce obrońców miasta, ofiarami Sowietów padło jeszcze wówczas co najmniej trzystu jego mieszkańców, zarówno wojskowych, jak i cywilów, zamordowanych w odwecie za bohaterską postawę.

Pod koniec kampanii wrześniowej 1939 r., gdy los zaatakowanej przez dwóch agresorów Polski był już przesądzony, Niemcy i Związek Sowiecki zawarli w Moskwie pakt „O granicach i przyjaźni”. Dokonano ostatecznej delimitacji wspólnej granicy, która z Wisły została przesunięta na Bug. Uzgodniono też warunki dalszej współpracy, szczególnie w zwalczaniu polskiego ruchu oporu. Warto te fakty przypominać i podkreślać, jako że komunistyczne władze powojennej Polski początek II wojny światowej, kampanię wrześniową 1939 r. i okupację ziem polskich nakazywały Polakom kojarzyć wyłącznie z agresją i zbrodniami niemieckimi.

Za pierwszego Sowietą

W pierwszych dniach października 1939 r. na terenach pod okupacją sowiecką panował taki terror i strach, że nikt nie znał dnia ani godziny. Bardzo wiele osób nie mieszkało w domu

w obawie przed aresztowaniem. Jednocześnie Sowieci starali się zjednać szerokie warstwy społeczne obietnicami: w prasie, radiu, na mityngach agitacyjnych roztaczano miraż dobrobytu, swobody i szczęścia pod władzą Kraju Rad.

W tym celu zaczęto pośpiesznie organizować tzw. kooperatywy, sklepy, które zaopatrywano w machorkę z fabryki grodzieńskiej, zapalki z fabryki w Pińsku i inne artykuły. Zdarzały się i wyroby sowieckie, np. puder kosmetyczny, prezerwatywy i smoczki dla dzieci (gdy w kasie brak było bilonu, resztę wydawano prezerwatywami). Drugim środkiem zjednania ludności było obsadzanie stanowisk w urzędach i instytucjach. Obiecywano wysokie gaże, zabezpieczenie socjalne, wyjazdy do Moskwy i nieograniczony awans.

Agresor ze wschodu przystąpił do unifikacji zdobytych ziem z całością Związku Sowieckiego. Odbywało się to według z góry przygotowanego i szczegółowo opracowanego scenariusza. 22 października 1939 r. Sowieci na zajętych terenach ogłosili „wybory” do Zgromadzeń Ludowych – Zachodniej Białorusi w Białymstoku i Zachodniej Ukrainy we Lwowie. W rezultacie do Zgromadzenia Ludowego Zachodniej Białorusi wybrano 927 delegatów, w tej liczbie zaledwie 157 Polaków. Ogół ludności nie wiedział, że wybór deputowanych był równoznaczny z głosowaniem za przyłączeniem do Związku Sowieckiego.

Zapoczątkowana tymi wydarzeniami okupacja sowiecka stała się dla ludności polskiej czasem brutalnego terroru i heroicznej walki o przetrwanie. Do najbardziej masowych aktów represji należały – obok Zbrodni Katyńskiej – masowe deportacje ludności polskiej (10 lutego, 13 kwietnia i 29 czerwca 1940 r. oraz 19–20 czerwca 1941 r.). W głąb ZSRS, na Syberię i do Kazachstanu wywożono całe rodziny aresztowanych oficerów, osadników wojskowych i służby leśnej, a także uciekinierów z ziem polskich okupowanych przez Niemców, głównie narodowości żydowskiej. Według niektórych danych z terenu byłego województwa białostockiego tylko podczas pierwszej deportacji wywieziono ponad 12,7 tys. osób, podobną liczbę szacuje się w przypadku drugiej wywózki. Obraz ten uzupełniały trwające cały czas aresztowania przedstawicieli polskich elit, osób zaangażowanych w tworzenie struktur podziemia niepodległościowego czy ogólnie wszystkich podejrzewanych o negatywny stosunek do władzy sowieckiej.

Mimo to polskie podziemie antykomunistyczne rozwijało się prężnie. Według informacji kierownictwa NKWD BSRS do połowy lipca 1940 r. na tzw. Zachodniej Białorusi wykryto 109 grup konspiracyjnych liczących 3231 członków. Cechą tej konspiracji była jej różnorodność, na którą składało się wiele lokalnych inicjatyw niepodległościowych, co z kolei wpływało na eskalację sowieckich represji. Na Zachodniej Białorusi NKWD aresztowało ok. 43 tys. osób, które oskarżono o zdradę, szpiegostwo lub szeroko pojętą działalność antykomunistyczną.

W tworzenie struktur władz sowieckich zaangażowała się znaczna część ludności narodowości żydowskiej i białoruskiej. Pogorszyło to jej relacje z Polakami, dla których taka działalność była oznaką kolaboracji.

► [Czytaj całość na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Niemcy, Okupacja niemiecka, Okupacja sowiecka, ZSRS

Artykuł